

Кримінальне право та криминологія

УДК 343.3/.7

Коротюк Михайло Геннадійович

аспірант

Класичного приватного університету;

адвокат

Korotiuk Mykhailo

Graduate Student of the

Classical Private University;

Lawyer

ORCID: 0009-0008-2098-1076

**ОСНОВНІ ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ
ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА АДВОКАТСЬКУ
ДІЯЛЬНІСТЬ, ВІД ІНШИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
THE MAIN ISSUES OF DEMARCATION CRIMINAL OFFENSES
THAT INTERFERE WITH ADVOCATE ACTIVITIES FROM OTHER
CRIMINAL OFFENSES**

Анотація. У статті визначено основні питання розмежування кримінальних правопорушень, які посягають на адвокатську діяльність, від інших правопорушень. Установлено, що при вирішенні питань розмежування цих кримінальних правопорушень важливо врахувати, що основною криміноутворюючою ознакою складів кримінальних правопорушень, які посягають на адвокатську діяльність, є адвокат і ознаки його правового статусу. Утім, варто враховувати також і те, що адвокат може виступати у якості потерпілого від таких посягань (зокрема, статті 374, 380, 397, 398, 399, 400 Кримінального кодексу України), а також спеціальним суб'єктом (статті 358, 400-1). При

посяганні на адвокатську діяльність негативного впливу зазнають, фактично, усі елементи об'єкта кримінально-правової охорони, що обумовлюється виникненням у зв'язку із здійсненням адвокатської діяльності специфічних правовідносин, яким властиві особливі риси. Таким чином, важливе значення для розмежування має також предмет посягань (у статтях 397, 398, 399), ознаки суб'єкта посягань, суб'єктивної сторони, а також ознаки об'єктивної сторони діянь.

Розмежування суспільно небезпечних діянь, які посягають на адвокатську діяльність, із службовими кримінальними правопорушеннями здійснюється за ознаками спеціального суб'єкта. Однак, враховуючи той факт, що деякі посягання на адвокатську діяльність виконуються службовими особами, для їх кваліфікації і розмежування з іншими службовими кримінальними правопорушеннями мають значення також ознаки об'єктивної сторони діяння.

Встановлено, що розмежувальні ознаки між посяганнями на адвокатську діяльність, пов'язану із вчиненням знищення чи пошкодження майна адвоката або його близьких родичів (статті 398, 399) з іншими суміжними посяганнями (зокрема, передбаченими у статтях 194, 195, 196, 345, 345-1, 346, 347, 347-1, 350, 377, 378 Кримінального кодексу України) пов'язані із особливим потерпілим, що в усіх випадках є власником майна. Крім того, вищенаведені посягання (крім тих, що визначені у статтях 194, 195, 196) розмежовуються між собою за ознакою суб'єктивної сторони, а саме – обов'язковим є усвідомлення винним відповідного правового статусу потерпілого і виконання діяння у зв'язку з діяльністю такого потерпілого.

Предмет кримінального правопорушення як розмежувальна ознака для визначення посягань на адвокатську діяльність володіє специфічною рисою, яка пов'язана із належністю відповідного майна конкретному суб'єкту – адвокату або його близьким родичам. Ці особливості

обумовлені правовим статусом адвоката. Інформація, яка становить предмет адвокатської таємниці, як предмет кримінального правопорушення також виступає основною розмежувальною ознакою, яка дозволяє відокремити посягання на адвокатську діяльність, від інших суміжних посягань.

Ключові слова: адвокатська діяльність, розмежування, ознаки, адвокат, посягання, кримінальне правопорушення, розмежувальні ознаки.

Summary. *The article defines the main issues of distinguishing criminal offenses that encroach on the advocate activity from other offenses. It was established that when solving the issues of distinguishing these criminal offenses, it is important to take into account that the main crime-forming feature of the composition of criminal offenses that encroach on the advocate activity is the advocate and the signs of advocate's legal status. However, it should also be taken into account that an advocate can be a victim of such violations (in particular, Articles 374, 380, 397, 398, 399, 400 of the Criminal Code of Ukraine), as well as a special subject (Articles 358, 400- 1). In fact, all elements of the object of criminal law protection are negatively affected by encroachment on the legal profession, which is caused by the emergence of specific legal relations with special features in connection with the legal profession. Thus, the subject of infringements (in Articles 397, 398, 399), features of the subject of infringements, the subjective side, as well as the features of the objective side of the actions are also important for demarcation.*

Distinction between socially dangerous acts that encroach on the advocate activity and official criminal offenses is carried out according to the characteristics of a special subject. However, taking into account the fact that some encroachments on advocacy are carried out by officials, for their qualification and differentiation from other official criminal offenses, the signs of the objective side of the act are also important.

It has been established that the distinguishing features between encroachments on advocate activity related to the destruction or damage to the property of an advocate or advocate’s close relatives (Articles 398, 399) and other related encroachments (in particular, provided for in Articles 194, 195, 196, 345, 345 -1, 346, 347, 347-1, 350, 377, 378 of the Criminal Code of Ukraine) are related to a specific victim, who in all cases is the owner of the property. In addition, the above-mentioned offenses (except those defined in Articles 194, 195, 196) are distinguished from each other by the subjective side, namely, it is mandatory for the perpetrator to be aware of the relevant legal status of the victim and to perform the act in connection with activities of such a victim.

The subject of a criminal offense as a distinguishing feature for determining encroachments on advocacy has a specific feature that is related to the ownership of the relevant property to a specific subject – an advocate or advocate’s close relatives. These features are due to the legal status of the advocate. Information that constitutes the subject of advocate's secrecy, as the subject of a criminal offense, also serves as the main distinguishing feature, which allows to separate infringements on advocacy activities from other related infringements.

Key words: *advocacy, demarcation, signs, advocate, encroachment, criminal offense, demarcation signs.*

Постановка проблеми. В юридичній літературі неодноразово відмічалось про передбачення у Кримінальному законі суміжних діянь, склади яких мають схожі ознаки; функцію критеріїв розмежування виконують відмінні ознаки [4, с. 346]. В. О. Навроцький вказує про те, що розмежування будь-яких явищ, процесів, предметів, у тому числі й злочинів, включає проведення наступних дій: 1) знаходження спільного – того, що об’єднує порівнювані об’єкти; 2) виведення ознак, за якими

порівнювані об'єкти відрізняються між собою; 3) встановлення, в чому ж полягає відмінність у виявлених розмежувальних ознаках [8, с. 312-313]. З урахуванням цього, видається можливим розглянути особливості розмежування суспільно небезпечних посягань на адвокатську діяльність між собою, а також з іншими кримінальними правопорушенням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання, що стосуються визначення правового статусу адвоката і юридичної відповідальності за суспільно небезпечні посягання на адвокатську діяльність були розкриті такими вченими як Бірюкова А. М. [1], Варфоломеева Т. В. [2], Вільчик Т. Б. [3], Яновська О. Г. [12] та деякими іншими. Проте, у цих роботах питання розмежування кримінальних правопорушень, які посягають на адвокатську діяльність, від інших правопорушень комплексно не досліджувалося.

Постановка завдання. Однак, саме дослідження питання розмежування цієї групи кримінальних правопорушень від інших може розкрити особливі ознаки, притаманні цим суспільно небезпечним діянням і допомогти у здійсненні точної кримінально-правової кваліфікації. Таким чином, вбачається актуальним визначити розмежувальні ознаки посягань на адвокатську діяльність, за допомогою ці посягання розмежовуються від інших посягань.

Виклад основного матеріалу. Як видається, основною криміноутворюючою ознакою складів кримінальних правопорушень, які посягають на адвокатську діяльність, є адвокат і ознаки його правового статусу. Утім, варто враховувати також і те, що адвокат може виступати у якості потерпілого від таких посягань (зокрема, статті 374, 380, 397, 398, 399, 400 Кримінального кодексу України [7]), а також спеціальним суб'єктом (статті 358, 400-1). При посяганні на адвокатську діяльність негативного впливу зазнають, фактично, усі елементи об'єкта кримінально-правової охорони, що обумовлюється виникненням у зв'язку

із здійсненням адвокатської діяльності специфічних правовідносин, яким властиві особливі риси. Таким чином, важливе значення для розмежування має також предмет посягань (у статтях 397, 398, 399), ознаки суб'єкта посягань, суб'єктивної сторони, а також ознаки об'єктивної сторони діянь.

Розглянемо ці питання більш детально. Вважаємо за доцільне для зручності узагальнити розмежувальні ознаки посягань за прикладом таблиці, що була розроблена В. О. Навроцьким [8, с. 315].

Таблиця 1

Узагальнення ознак для розмежування кримінальних правопорушень, які посягають на адвокатську діяльність

Обов'язкові ознаки складу діяння	Характерно для порушення права на захист (ст. 374 Кримінального кодексу України)	Характерно для порушення нежиття заходів щодо безпеки (ст. 380 Кримінального кодексу України)	Характерно для втручання в діяльність адвоката (ст. 397 Кримінального кодексу України)	Характерно для насильницьких посягань на адвокатську діяльність (статті 398 – 400 Кримінального кодексу України)
Діяння	Недопущення чи ненадання своєчасно захисника, а також інше грубе порушення права на захист	Неприйняття рішення, несвоєчасне прийняття або прийняття недостатньо обґрунтованих рішень, а також нежиття, несвоєчасне вжиття достатніх заходів для безпеки	Вчинення в будь-якій формі перешкод до здійснення правомірної діяльності захисника чи представника особи по наданню правової допомоги або порушення встановлених законом гарантій їх діяльності та професійної таємниці	Погроза вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги; умисне заподіяння легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень, тяжкого тілесного ушкодження у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги.
Суб'єкт	Спеціальний	Спеціальний	Загальний (ч. 1), спеціальний (ч. 2)	Загальний
Потерпілий	Особа, яка має	Особи, які беруть	Адвокат, інша	Адвокат, інша

	процесуальний статус підозрюваного, обвинуваченого; адвокат	участь у кримінальному судочинстві (у тому числі адвокат)	особа, яка надає правничу допомогу	особа, яка надає правничу допомогу, їхні близькі родичі
Предмет	-	-	Відомості, що становлять адвокатську таємницю	Майно, що належить адвокату, іншій особі, яка надає правничу допомогу, їхнім близьким родичам
Ознаки суб'єктивної сторони	Усвідомлення суб'єктом посягання правового статусу захисника (адвоката)	Усвідомлення суб'єктом посягання правового статусу особи, яка бере участь у кримінальному судочинстві, у тому числі адвоката	Усвідомлення суб'єктом посягання правового статусу адвоката	Усвідомлення суб'єктом посягання правового статусу адвоката і вчинення посягання «у зв'язку із здійсненням адвокатської діяльності»

Враховуючи той факт, що деякі різновиди посягань на адвокатську діяльність, де потерпілим є адвокат, вчиняються спеціальними суб'єктами, які так чи інакше володіють ознаками службової особи (статті 374, 380, ч. 2 ст. 397), доцільним видається розглянути особливості їх розмежування із службовими кримінальними правопорушеннями.

Відповідно до ч. 1 ст. 364 Кримінального кодексу України, встановлено кримінальну відповідальність за зловживання владою або службовим становищем, тобто умисне, з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби, якщо воно завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб.

Порівнявши конструкції розглядуваних кримінально-правових норм із ст. 364 Кримінального кодексу України, виявляється, що: по-перше, діяння, передбачені у статтях 374, 380, ч. 2 ст. 397, по суті вчиняються

всупереч інтересам служби особами, визначеними у даних кримінально-правових нормах. Це означає, що визначені суб'єкти мають обов'язок діяти відповідним чином і, порушуючи його, одночасно порушують і відповідну кримінально-правову заборону; однак, обов'язковою ознакою зловживання владою або службовим становищем, визначеною у диспозиції ст. 364, є «з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи», у той час як у статтях 374, 380, ч. 2 ст. 397 таку мету не визначено; по-друге, положення статей 374, 380, ч. 2 ст. 397, визначають конкретизовані кримінально карані діяння, вичерпні ознаки яких названі безпосередньо у кримінально-правовій нормі; таким чином, ст. 364 Кримінального кодексу України є більш широкою за змістом, у тому числі охоплює більш широке коло службових осіб. Тобто, наприклад, суспільно небезпечне діяння, що полягає у недопущенні (тобто діянні, що вчиняється всупереч інтересам служби) прокурором (тобто службовою особою) захисника, має кваліфікуватися виключно за ч. 1 ст. 374. Однак, у разі, якщо таке діяння вчинено з метою одержання неправомірної вигоди, воно може бути кваліфіковано за сукупністю діянь, передбачених ч. 1 ст. 374 і відповідною частиною ст. 368 Кримінального кодексу України.

Особливості розмежування цих діянь з посяганнями, передбаченими у ст. 365 Кримінального кодексу України «Перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу», полягають у тому, що істотною ознакою перевищення влади або службових повноважень є «умисне вчинення працівником правоохоронного органу дій, які явно виходять за межі наданих йому прав чи повноважень». В юридичній літературі підкреслюється той факт, що зловживання і перевищення повноважень істотно розрізняються між собою за суттю вчинюваних дій. Зокрема, при зловживанні особа використовує саме ті повноваження, якими вона наділена в силу займаної посади [9, с.

730]. Як зазначає В. Г. Хашев, така особа використовує свою компетенцію [11, с. 33]. У той же час, діяння, що полягає у «перевищенні повноважень» завжди передбачає «вихід» особи за межі визначених законом повноважень [10, с. 416; 6, с. 264; 5, с. 104]. Отже, при розгляді діянь, визначених у ст. 374, а також з урахуванням покладеного законом обов'язку на слідчого, дізнавача, прокурора, суд щодо забезпечення права на захист, вважаємо, що порушення права на захист не може бути вчинено шляхом перевищення влади і службових повноважень. Це обумовлено тим, що порушення права на захист само по собі є суспільно небезпечним посяганням, і законодавець не визначає вичерпний перелік способів його вчинення (вказуючи про «інше грубе порушення права на захист»). При цьому, перевищення влади і службових повноважень становить собою окремий склад кримінального правопорушення. Тобто, у разі вчинення службовою особою, визначеною у ст. 374, діяння, яке явно виходить за межі її повноважень і порушує право на захист підозрюваного, обвинуваченого, такі дії мають кваліфікуватися за сукупністю кримінальних правопорушень (стаття 374 і 365). Подібним чином слід розцінювати і співвідношення статей 374 і 367 Кримінального кодексу України «Службова недбалість», а також співвідношення статей 380, ч. 2 ст. 397 зі статтею 365 Кримінального кодексу України.

Важливим видається також виокремити розмежувальні ознаки між посяганнями на адвокатську діяльність, пов'язану із вчиненням знищення чи пошкодження майна адвоката або його близьких родичів (статті 398, 399) з іншими суміжними посяганнями (зокрема, передбаченими у статтях 194, 195, 196, 345, 345-1, 346, 347, 347-1, 350, 377, 378 Кримінального кодексу України). Слід зазначити, що, передусім, такі діяння розмежовуються між собою за особливим потерпілим, що в усіх випадках є власниками майна, зокрема: у статтях 194, 195, 196 це – будь-яка особа-власник майна; у ст. 345 – працівник правоохоронного органу, його

близькі родичі; у ст. 345-1, ст. 347-1 – журналіст, його близькі родичі чи члени сім'ї; у ст. 346 – державний або громадський діяч, який належить до тих, що вказані у цій статті, їхні близькі родичі; у ст. 347 – працівник правоохоронного органу, працівник органу державної виконавчої служби, приватний виконавець (у тому числі після звільнення з посади) чи їхні близькі родичі; у ст. 350 – службова особа чи громадянин, який виконує громадський обов'язок; у ст. 377, ст. 378 – суддя, народний засідатель чи присяжний, а також їх близькі родичі. Крім того, вищенаведені посягання (крім тих, що визначені у статтях 194, 195, 196) розмежовуються між собою за ознакою суб'єктивної сторони, а саме – обов'язковим є усвідомлення винним відповідного правового статусу потерпілого і виконання діяння у зв'язку з діяльністю такого потерпілого.

Подібним чином посягання, передбачені у статтях 398, 399, 400 Кримінального кодексу України, розмежовуються між собою у частині, що стосується вчинення насильства, завдання тілесних ушкоджень і вбивства адвоката та інших осіб (статті 345, 345-1, 346, 350, 377, 379 Кримінального кодексу України).

Важливе значення також має предмет як розмежувальна ознака у діяннях, що містять кваліфікуючу ознаку «шляхом підпалу, вибуху або іншим загальнонебезпечним способом» (ч. 2 ст. 399). Зокрема, саме предмет кримінального правопорушення (майно, що належить адвокату, його близьким родичам) виступає важливою розмежувальною ознакою для розмежування діянь, визначених у ч. 2 ст. 399 і кваліфікованих складів таких діянь як умисне знищення або пошкодження військового майна (ч. 2 ст. 411), умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця (ч. 2 ст. 347), умисне знищення або пошкодження майна журналіста (ч. 2 ст. 347-1), умисне знищення або пошкодження майна службової особи чи громадянина, який виконує громадський

обов'язок (ч. 2 ст. 352), умисне знищення або пошкодження майна судді, народного засідателя чи присяжного (ч. 2 ст. 378). Утім, предмет кримінального правопорушення як розмежувальна ознака для визначення посягань на адвокатську діяльність володіє **специфічною рисою, яка пов'язана із належністю відповідного майна конкретному суб'єкту – адвокату або його близьким родичам**. Ці особливості обумовлені правовим статусом адвоката (див. п. 1.1).

Інформація, яка становить предмет адвокатської таємниці, як предмет кримінального правопорушення також виступає основною розмежувальною ознакою, яка дозволяє відокремити посягання на адвокатську діяльність, від інших суміжних посягань (зокрема, статті 145 «незаконне розголошення лікарської таємниці», 159 «порушення таємниці голосування», 163 «порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер», 168 «розголошення таємниці усиновлення (удочеріння)», ч. 2 ст. 209-1 «розголошення таємниці фінансового моніторингу», ст. 231 «незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю», ст. 232 «розголошення комерційної, банківської таємниці або професійної таємниці на ринках капіталу та організованих товарних ринках», ст. 328 «розголошення державної таємниці»). У цьому випадку також саме правовий статус адвоката обумовлює виникнення адвокатської таємниці, тому **адвокат і особливості його правового статусу є криміноутворюючими ознаками, які формують значення розмежувальної ознаки суспільно небезпечного діяння**.

Висновки. Адвокат і ознаки його правового статусу є криміноутворюючою ознакою, що формує значення розмежувальних ознак у складах кримінальних правопорушень, які посягають на адвокатську діяльність. Розмежування суспільно небезпечних діянь, які посягають на

адвокатську діяльність, від інших посягань, здійснюється за ознаками особливого потерпілого (статті 374, 380, 397, 398, 399, 400 Кримінального кодексу України), спеціального суб'єкта кримінального правопорушення (статті 358, 374, 380, 397, 400-1 Кримінального кодексу України), предмета посягань (статті 397, 398, 399 Кримінального кодексу України), суб'єктивної сторони, а також ознаки об'єктивної сторони діянь.

Література

1. Бірюкова А. М. Забезпечення адвокатурою конституційного права обвинуваченого на захист у кримінальному процесі України: дис... канд. юрид. наук : 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза / Одеська національна юридична академія. Одеса, 2006. 206 с.
2. Варфоломеева Т. В. Организационные, процессуальные и криминалистические проблемы защиты адвокатом прав подозреваемого, обвиняемого, подсудимого: дис... док. юрид. наук : 12.00.09 – уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза / Киевский университет имени Тараса Шевченко. Киев, 1994. 485 с.
3. Вільчик Т. Б. Юридична природа адвокатури та проблеми організації її діяльності. *Університетські наукові записки : часопис Хмельницьк. ун-ту упр. та права: Право. Економіка. Управління*. 2011. №4. С. 327-332.
4. Волинець Р. А. Кримінально-правова охорона фондового ринку: сучасний стан та перспективи вдосконалення : монографія. Київ : ВД Дакор, 2018. 452 с.
5. Киричко В. М. Кримінальна відповідальність за корупцію. Х. : Право, 2013. 424 с.

6. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Х. : Право, 2010. 608 с.
7. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. *Офіційний вісник України*. 2001. № 21 (08.06.2001). Ст. 920.
8. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посіб. 2-ге вид. К. : Юрінком Інтер, 2009. 512 с.
9. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. Під заг. ред. Потебенька М. О., Гончаренка В. Г. К. : «ФОРУМ», 2001. У 2-х ч. Особлива частина. 942 с.
10. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України : У 2 т. Т. 2 / За заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка. 3-тє вид., перероб. та доп. К. : Алерта; КНТ ; Центр учбової літератури, 2009. 624 с.
11. Хашев В. Г. Кримінальна відповідальність за зловживання владою або службовим становищем : дис... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпропетровськ, 2007. 259 с.
12. Яновська О. Г. Правові гарантії діяльності адвоката-захисника в кримінальному процесі України : дис... канд. юрид. наук : 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза / Київський університет імені Тараса Шевченка. Київ, 1997. 204 с.

References

1. Biryukova A. M. Ensuring the constitutional right of the accused to defense in the criminal process of Ukraine by the legal profession: Dis... Cand. law Science: 12.00.09 – criminal process and criminology; forensic examination / Odesa National Law Academy. Odesa, 2006. 206 p. [in Ukrainian].

2. Varfolomeeva T. V. Organizational, procedural and forensic problems of the defense of the rights of the suspect, accused, defendant by a lawyer: Dis... Doc. law Science: 12.00.09 – criminal process, forensics and forensic examination / Kyiv University named after Taras Shevchenko. Kyiv, 1994. 485 p. [in Russian].
3. Vilchik T. B. Legal nature of advocacy and problems of organization of its activity. *University scientific notes: journal of Khmelnytskyi. University of Management and rights: Law. Economy. Management.* 2011. No. 4. P. 327-332 [in Ukrainian].
4. Volynets R. A. Criminal law protection of the stock market: current state and prospects for improvement: monograph. Kyiv: VD Dakor, 2018. 452 p. [in Ukrainian].
5. V. M. Kyrychko Criminal liability for corruption. Kh.: Pravo, 2013. 424 p. [in Ukrainian].
6. Criminal law of Ukraine: Special part: textbook / Yu. V. Baulin, V. I. Borisov, V. I. Tyutyugin, etc.; under the editorship V. V. Stashisa, V. Ya. Tatsia. 4th ed., revised. and added. Kh.: Pravo, 2010. 608 p. [in Ukrainian].
7. Criminal Code of Ukraine dated 04/05/2001 No. 2341-III. *Official Gazette of Ukraine.* 2001. No. 21 (06/08/2001). Art. 920. [in Ukrainian].
8. Navrotsky V. O. Fundamentals of criminal-legal qualification: teaching. manual. 2nd edition. K.: Yurinkom Inter, 2009. 512 p. [in Ukrainian].
9. Scientific and practical commentary to the Criminal Code of Ukraine. Under the general editorship of M. O. Potebenka, V. G. Honcharenko. K.: "FORUM", 2001. In 2nd part – Special part. 942 p. [in Ukrainian].
10. Scientific and practical commentary to the Criminal Code of Ukraine: In 2 vols. Vol. 2 / For general ed. P. P. Andrushka, V. G. Honcharenko, E. V. Fesenko. 3rd ed., revised. and additional. K.: Alert; CNT; Center for educational literature, 2009. 624 p. [in Ukrainian].

11. Khashev V. G. Criminal liability for abuse of power or official position: Dis... Cand. law Science: 12.00.08 / Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs. Dnipropetrovsk, 2007. 259 p. [in Ukrainian].

12. Yanovska O. G. Legal guarantees of the activity of a defense attorney in the criminal process of Ukraine: Dis... Cand. law Science: 12.00.09 – criminal process and criminology; forensic examination / Taras Shevchenko Kyiv University. Kyiv, 1997. 204 p. [in Ukrainian].